

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Романовська Діана Дорімедонтівна

ORCID ID: 0000-0002-3004-6734

кандидат психологічних наук

старший науковий співробітник лабораторії прикладної психології освіти

Український науково-методичний центр практичної психології та

соціальної роботи НАПНУ

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Військова агресія Російської Федерації проти України, пандемія COVID-19, а потім і повномасштабна війна обумовили виникнення серйозних викликів в діяльності фахівців психологічної служби у закладах освіти, зокрема актуалізувався новий напрямок роботи з відновлення соціально-психологічного благополуччя учасників освітнього процесу [2].

Необхідність ефективного впровадження освітньої послуги соціально-психологічної реабілітації здобувачів освіти, дорослих учасників освітнього процесу, які постраждали від війни потребує визначення єдиних інструментів та унормування порядку надання цієї послуги фахівцями психологічної служби.

Серед вітчизняних та зарубіжних дослідників питання, що пов'язані з різними аспектами адаптації та реабілітації розглядали О. Блінов, О. Буряк, К. Визуліна Ю. Голов, С. Горбенко, Є. Дубак, А. Кириченко, В. Климчук, В. Ковтун, А. Мельник, В. Мисюра, Н. Пророк, Т. Титаренко та ін. (аспекти медичної, психологічної реабілітації та соціальної адаптації). У більшості

випадків дослідження стосуються соціально-психологічної реабілітації військових. Проблеми діяльності шкільної психологічної служби та місця і ролі практичного психолога в школі є предметом досліджень багатьох вітчизняних авторів: О. Бондаренко, В. Панок, Н. Пов'якель, Л. Уманець, І.Ушакової, Н. Шевченко, Н. Чепелєва, Т. Яценко, О. Чернової, О. Чуйко та ін. Разом з тим, аналіз досліджень засвідчив, що визначення мети, завдань та інструментів соціально-психологічної реабілітації, які можуть реалізовувати практичні психологи, соціальні педагоги в освітньому середовищі, залишаються поза увагою науково-методичних досліджень. Впродовж війни не було внесено жодних змін до основних нормативно-правових документах, що визначають напрями та зміст роботи практичних психологів і соціальних педагогів.

У зв'язку з цим, актуальним напрямком наукових досліджень є визначення змісту роботи фахівців психологічної служби у закладах освіти у напрямку соціально-психологічної реабілітації, особливо в умовах тривалої травматизації.

Мета статті: окреслення змісту постковідної соціально-психологічної реабілітації в умовах тривалої травматизації, визначення етапів та специфікація технологій роботи, які можуть застосовувати у своїй професійній діяльності фахівці психологічної служби закладів освіти.

Стаття підготовлена з використанням результатів дослідження групи науковців Українського науково-методичного центру практичної психології і соціальної роботи НАПНУ, проведеного за грантової підтримки Національного фонду досліджень України в рамках проєкту "Постковідна соціально-психологічна реабілітація учасників освітнього процесу в діяльності працівників психологічної служби", реєстраційний номер 2021.01/0198.

Виклад основного матеріалу. Соціально-психологічна реабілітація зазвичай розглядається у площині медико-соціальної допомоги, і пов'язана

з порушеннями здоров'я людини, втрати нею працездатності, особистісного статусу та становища в суспільстві. Професійна діяльність фахівців психологічної служби має мету, відповідно до «Положення про психологічну службу у системі освіти України», – сприяння створенню умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти [1].

Отже, соціально-психологічна реабілітація в освітніх закладах може бути спрямована на відновлення у здобувачів освіти здатності до навчання (через відновлення психічних функцій, здатностей особистості), активізацію активізація здатності життєтворення, відновлення у них бажання вчитися, розвиватися, реалізовуватися. Основне завдання соціально-психологічної реабілітації – подолання або мінімізації ознак стресу, наслідків травматизації через розвиток резильєнтності та інших життєвих компетенцій, що є необхідними для відновлення чи збереження психічного здоров'я [2].

Соціально-психологічні технології реабілітації особистості - це сукупність технік, інтервенцій, процедур, що використовуються для підтримання і відновлення психічного здоров'я особистості. Реабілітаційні заходи мають носити ступінчастий характер, починаючи з екстреної допомоги людині, що перебуває у гострому стані, і закінчуючи якомога повнішою інтеграцією у нормальне життя. Для цього потрібна стратегія дрібних, маленьких кроків, завдяки яким стають можливими спочатку малопомітні, а пізніше все більш відчутні успіхи, які сприяють все більшій автономії травмованої людини у різних сферах життя. Бажаним є також інтенсивне заохочення батьків, родичів, друзів, колег постраждалого до комплексних реабілітаційних заходів [3]. Ефективність соціально-психологічної допомоги підвищується, коли практичний психолог,

соціальний педагог працює у співдружності із спеціалістами різних спрямувань.

Пропонуємо змістовну складову соціально-психологічної реабілітації для здобувачів освіти старшого підліткового віку, дорослих учасників освітнього процесу. Спочатку розглянемо процес підготовки до здійснення реабілітаційної роботи.

Підготовка до реабілітаційної роботи передбачає 4 фази [3]:

1. *перша фаза – фаза знайомства*, мета якої – встановлення повноцінного контакту з особою, що потребує допомоги, відновлення. Від тональності знайомства, його щирості, неформального характеру спілкування великою мірою залежить весь подальший прогрес у відновленні психічного здоров'я постраждалої людини;

2. *друга фаза – це поглиблення довірчих стосунків*. Після знайомства і встановлення довіри у стосунках;

3. *третьа фаза – первинна діагностика*. Головний діагностичний інструмент для спеціаліста, що здійснює соціально-психологічну реабілітацію, – це невимушена розмова, бесіда. Розглянемо детальніше аспекти діагностики, знання яких є дуже бажаним для того, щоб надалі обирати максимально ефективні для даної конкретної людини реабілітаційні техніки. Слід визначитися із: актуальним станом, в якому перебуває травмована людина на момент звернення (пригніченість, страхи, роздратованість, виснаженість, відстороненість тощо); характером травмування, його особливостями, тривалістю, давністю; попередніми травмами, їх наслідками; способами подолання кризових, екстремальних ситуацій, які виникали раніше; наявністю чи відсутністю мотивації до відновлення, готовності до змін у власному житті; імовірністю отримувати підтримку сім'ї, друзів, близького оточення;

4. *четверта фаза – забезпечення групи підтримки* для людини, з якою працює психолог. Має бути переосмисленим і максимально

активованим реабілітаційний потенціал сім'ї, бо саме у сім'ї особистість отримує такі важливі для оновлення її психологічного здоров'я дози уваги, прийняття, оптимізму. Також мають бути проаналізовано за результатами діагностики сильні і слабкі сторони особистості, риси характеру на які бажано спиратися в роботі, внутрішні ресурси, які необхідно підсилювати.

Процес соціально-психологічного відновлення особистості можна розділити на такі етапи: підготовчий, базисний та завершальний (підтримувальний). Розглянемо кожен етап та рекомендовані до використання технології роботи [3]. Підготовчий етап реабілітації: 1) подолання недостатньої, чи навіть негативної мотивації щодо взаємодії з психологом та щодо необхідності змін; 2) пошуку нових ефективних мотиваторів; 3) активізації сліпих зон уваги стосовно можливостей досягнення соціально-психологічного благополуччя. *На базисному етапі реабілітації:* 1) проектування майбутнього за допомогою життєвих виборів; 2) апробація проектів майбутнього за допомогою життєвих завдань; 3) реалізація завдань за допомогою оптимізації практикування вправ, технік, які сприяють психоемоційній стабілізації та відновленню. *На завершальному етапі реабілітації:* 1) інтеграція травматичного досвіду; 2) вироблення ставлення до травми як до ресурсу; 3) покращення середовища життєдіяльності.

Висновки. Повернення здобувачів освіти, педагогів до повноцінного життя (якісного навчання, розвитку та ефективної професійної діяльності) передбачає впровадження в закладах освіти послуг соціально-психологічної реабілітації. В професійній діяльності фахівців психологічної служби важливо запровадити процес соціально-психологічного відновлення особистості, який ефективно здійснювати у 3 етапи. Соціально-психологічна реабілітація має бути визначена у професійних стандартах професій «Практичний психолог закладу освіти», «Соціальний педагог закладу освіти».

Список використаної літератури

1. Положення про психологічну службу у системі освіти України*: наказ МОН №509 від 22.05.2018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text (дата звернення: 25.09.2024).
2. Романовська Д.Д. Соціально-психологічна реабілітація в освітньому процесі. *Освіта Закарпаття*, 2024, вип. 32, с. 60-67. URL: https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=74050 (дата звернення: 25.09.2024).
3. Теорія і практика психологічної допомоги та реабілітації*: підручник, 2-ге вид., доп. за ред. Василя Осьодла. Київ: НУОУ, 2020, 484 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Романяк Ірина Василівна

здобувач вищої освіти факультету публічного управління,
соціальних та природничих наук, спеціальності 053 «Психологія
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Науковий керівник: Шпортун Оксана Миколаївна

ORCID ID: 0000-0003-4528-4329

доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Науковий інтерес до психологічного потенціалу